

Nutidens sædelige Lighedskrav.

Indledning til en Forhandling i *Dansk Kvindesamfund*
16de Marts 1887.

Der er i denne Verden Strid og Uenighed om mange Ting, ja, om de allerfleste, og der gives maaske kun en eneste Ting, som alle Mennesker uden Undtagelse er fuldt enige om. Men den har der ogsaa været Enighed om, saa længe der har været Mennesker til, og Enigheden vil vare, saa længe der er Mennesker paa Jorden. Dette ene Punkt, hvor De og jeg mødes i Enighed baade med Simon Søjlehelgen og med Alexander den store, baade med Zulukafferen og Pariseren, ja, med alle Mennesker, hvor forskjellige fra os de end ellers kan være, det er, *at vi vil være lykkelige*. Hver Tid, hvert Folk og hvert Menneske søger ganske vist Lykken paa sin Maade og giver den sit Navn, nogle kalder den Ære, andre Rigdom, og andre Kjærlighed, andre igjen Arbejde i Menneskehedens Tjeneste; nogle søger den her paa Jorden, andre i en Tilværelse efter denne; men hvad vi saa kalder vor Stræben og vort Maal, saa er det dog det samme for os alle: Lykke. — Nu er der Tider, hvor denne Stræben har en ensartet Form, hvor et helt Folk eller mange Folk, stundum hele den civiliserede Verden, samler alt, hvad de mener, de trænger til for at være lykkelige, i et eneste Ord. Engang raabte alle: Gud vil det! og drog til det hellige Land, en anden Gang lød Raabet: Oplysning, Oplysning! fra Land til Land; nu i det sidste Aarhundrede har Løsenet hele vor Verdensdel over været Frihed og Lighed. Der har vist aldrig været noget Feltraab, som har samlet flere om sig end dette, og der har vist aldrig været knyttet mere Haab til noget.

Det samler ogsaa dem, som før kun paa anden Haand var med i den almene Stræben efter Lykke, det samler Kvinderne om sig. De sad hjemme, da Mændene drog paa Kors-tog, dem tænkte man ikke meget paa, da man raabte paa Oplysning — men Lighed og Frihed for alle Mennesker, det gjælder ogsaa dem. Og de har rejst sig — ikke alle, desværre, langt fra alle, men dog mange — og de har sagt: Ja, det er det, vi vil, Frihed og Lighed; vi vil være fri for alle Fordomme og Indskrænkninger, der før har hæmmet os, og vi vil stilles lige med Manden i alt, hvad der er menneskeligt, vi vil staa ved hans Side i Familien, i Kommunen, i Staten, i Samfundslig-

vet, vi vil staa lige for Loven, og vi vil have den samme Moral. Det er denne sidste Fordring: *Lighed mellem Mand og Kvinde i sædelig Henseende*, som vi vil tale sammen om i Aften.

Der er for Tiden Ulighed, det ved vi alle saa godt, at det her ikke behøver nærmere at paavises, men kun at nævnes. Vi ved alle, at Samfundsbevidstheden hidtil har krævet Kyskhed af den ugifte Kvinde og Troskab af den gifte, mens den samme Samfundsbevidsthed hverken har krævet Kyskhed eller Troskab af Manden. Og vi har alle set de Misforhold og den Ulykke, som denne forskjellige Samfundslov for de to Kjønn har ført til. Men vi har tillige set, at Samfundsbevidstheden paa dette Punkt var i Færd med at torandre sig; vi har set flere og flere faa Øjnene op for, at der var noget forkert ved denne Ulighed, og nu tilsidst hører vi ogsaa paa dette Omraade Raabet: Lige Ret for Mand og Kvinde.

Lige Ret — ja, det er mange enige om, men hvordan? Lighed kan jo her naas ad to Veje: Kvinderne kan blive som Mænd, og Mændene kan blive som Kvinder. Hvilken Lighed er det, vi ønsker?

Ja, her er Svaret forskjelligt, her staa baade i Danmark, Norge og Sverige Mand mod Mand og Parti mod Parti, og nu er Striden saa stærk og Sindene saa opfyldte af den, at det er paa Tiden for os Kvinder at prøve os selv og finde ud, hvad det er, vi trænger til, og hvad det er, vi vil, og tale ud og sige det. Selv om det er pinligt for os at tale, saa er det dog endnu pinligere at tie stille og lade Mændene alene — eller saa godt som alene — forhandle om vor Natur og vore Drifter og vore Længsler. Har vi end ingen Stemme, naar det gjælder vor Bys Anliggender eller Styrelsen af vort Land, saa har vi dog baade Stemme og Myndighed, naar der er Tale om at fastslaa en ny Opfattelse af vort Væsen og dets inderste Trang og ny Former for vor Livsførelse. Og lad os bruge den Stemme og den Magt, vi har. Lad os sige: Det er sandt, og det er Løgn, det vil vi, og det vil vi ikke; det er for os Lykke og det Ulykke.

Men for at kunne tale med nogen Myndighed maa vi ikke nøjes med Følelsesudbrud eller Dydsprædikener; vi maa prøve paa rolig at undersøge de forskjellige Lighedsfordringer, der stilles, veje, hvad der kan siges for og imod dem, og slutte os til den ene eller den anden, ikke i Kraft af en uklar Sympati eller Antipati, men i Kraft af Grunde.

Den ene Lighedsfordring lyder saadan: Kjønsdriften er uimodstaaelig, ikke blot for Manden, men ogsaa for Kvinden. Hun har hidtil ikke været sig dette fuldt bevidst, har været hildet i Fordomme og systematisk forkuet paa Kjønslivets Omraade. Dette bør forandres.

Maa jeg minde Dem om nogle af de Udtalelser, som ligger til Grund for min Gjengivelse af denne Fordring.

Arne Garborg siger i „*Nyt Tidsskrift*“*) i en Anmeldelse af „Constance Ring“:

„Læger og andre sagkyndige siger, at Kvinder med svagt udviklet Sanselighed forekommer temmelig hyppig.“ Thi „Kvinderne opdrages, som om de ikke var Kjønsvæsener. Den Side af deres Natur søges ved alle Midler undertrykt. Da dette gennemføres systematisk og Slægt efter Slægt, bliver Resultatet for flere og flere Kvinders Vedkommende, at Kjærlighedens Nerve bliver lam.“ Og derved bliver de „Opløsningsselementer i Samfundet, farlige og frygtelige Aarsager til Usædelighed.“

Og *Georg Brandes* uddrager i sin noksom omtalte Anmeldelse af Arne Garborg i „*Tivskueren*“**) følgende Tendens af et Par af Strindbergs og Arne Garborgs Fortællinger:

„Lad os ikke indbilde os, at Drifterne lader sig undertrykke eller udrydde, uden at Mennesket bliver defekt og fordummet. Askesen, som den for Øjeblikket øves af det store Flertal blandt de højere Stænders ugifte Kvinder, er en Ulykke, en naturstridig Ting, et Offer, som mange Gange bringes en værdiløs Fordom. Driftlivet er og bliver Jordbunden for Fantasiens og Skjønhedens Blomst, ikke mindre end for giftige og stinkende Væxter. Købes aandelige Fortrin stundum for dyrt med et Offer af Renhed og Uskyld, saa kan den virkelige Renhed ikke mindre end den blot tilsyneladende ogsaa købes alt for dyrt, naar den medfører tærende Savn og al Goldhedens og de kvalte Længsler Bornethed.“

Og *E. B.* siger i „*Politiken*“ for 15de Dec. 1886 i Anledning af Henrik Pontoppidans „*Mimoser*“:

„Han (Henrik Pontoppidan) tvivler, om det er nyttigt at gjøre Kvinderne til yderst følsomme Mimoser, saa længe Mændene er saa haardhændede eller rettere, naar Naturen har skabt Mændene af saa skrøbeligt Stof.“

Samtidig udtales, at Kvinder, i alt Fald saa henrivende Kvinder som de to i *Mimoser*, er skabt til at lyksaliggjøre — maaské flere Mænd. — Og da Ægtemanden i *Mimoser* „lyksaliggjør“ flere Kvinder end sin Hustru, og Hustruen derfor

*) *Nyt Tidsskrift* udg. af Sars og Skavlan 1885, 5. Hæfte.

**) Januar 1885.

forlader ham, lader E. B. Digteren spørge: „Er der nogen Mening i dette“? og svarer selv: „Nej, naturligvis er der ingen Mening deri.“

Endelig skriver Socialdemokraten den 5te Februar dette Aar i Anledning af Arne Garborgs „Mannfolk“:

„Hvad har unge Mænd med Mands Krav og Mands Ret at vente af den for Haanden værende Samfundsordning? Ja — naar de selvstændig træder ud i Livet efter en Ungdom oftest tilbragt under ødelæggende Strid med ophidsende Fantasier, saa staar kun disse Alternativer dem aabne: at gifte sig — hvis de har Raad til at forsørge en Familie, og hvor mange har det? — o: at binde sig for Livstid til et andet Menneske, at sælge sig som Ejendom, at slutte Kontrakt om Følelser og Viljer, at lægge Politibaand paa en Naturmagt; — eller at grunde et frit Forhold, o: et saakaldt utilladeligt, et illegitimt, som en dannet Kvinde i Reglen er for bunden og for bange til at turde indgaa, og som en Kvinde af Folket mangler Forstaaelsen af: hun er bunden paa sin Vis værre og dybere end Damerne paa sin, thi hun betragter det endnu i de fleste Tilfælde som et Fald, som en Slags Prostitution; disse Omstændigheder berøver ogsaa det fri Forhold sin Skjønhed. Endelig er der den tredje og almindeligst fulgte Udvej: de løse og flygtige Forbindelser med Allemandspiger, tilsyneladende saa billig kjøbte, men meget hyppig skæbnesvangert dyrekjøbte — hvad er det ikke for en slem Syge, de medicinske Studenter sidder og taler om paa Kaféen i sidste Kapitel af „Mannfolk“? Men det er alligevel den, de fleste unge Mænd er nødte til at slaa ind paa — hellere hin Risiko end Afholdenhed, det er et i og for sig ganske naturligt Ræsonnement. Men de føler det stygge og utilfredsstillende i denne Levemaade — og det er denne Følelse, som bringer en af Bogens Personer til i et mismodigt Øjeblik at udbryde: „Ja, vi er nogle Svin. Vi er Svin. Men hvad Satan skal vi gjøre?“ Nej — hvad skal de gjøre? det er netop Sagen.

Og videre hedder det, stadig om Mændene i Garborgs Bog:

Deres slemme Skæbne er det affaldsagtige Kjønsliv, hvortil den officielle Moral henviser dem, der endnu ikke enten kan eller vil lade sig paatrykke Ægteskabets livsvarige Stempel — et Kjønsliv omtumlet mellem Prostitutionens og de saakaldte Forførelers betalte og stærkt blandede Nydelser, alt under længselsfulde Blikke til de virkelige Kvinder bag Konviniensens og Askesens omhyggelige Burtremmer. Men Prisen paa en af de Fugle er Giftermaalet — og derfor ender det i Reglen ogsaa med, at man efter det bevægede Friluftsliv maa sætte sig pænt til Rette paa Ægtepærs Pind, den man trods adskillig Basken med Vingerne ikke mere forlader.

De vil se, at Lighedsfordringen, som den fremkommer i de Udtalelser, jeg her har givet dem, begrundes paa dobbelt Maade: der søges Støtte for dens Berettigelse dels i Mandens Natur og dels i Kvindens. Snart hedder det: Det er nødvendigt for Manden med hans uimodstaaelige sanselige Drift, at

Kvinderne — Kulturkvinderne — bliver mindre kyske, og snart: Det er nødvendigt for Kvindernes Helbred og Aandskraft, at de opgiver deres Kyskhed, som kun er Unatur og Tvang.

Lad os se lidt nærmere paa disse to Begrundelser af den samme Fordring.

Mandens Natur fordrer, at Kvinden bliver anderledes. — Det er en vanskelig Ting for det ene Kjønn at tale om det andet Kjønns Natur; men umuligt er det dog ikke. Mændene taler vel ud fra deres Førstehaandskjendskab til Kvinder; vi Kvinder — i alt Fald de ugifte blandt os — støtter os nærmest til de Bekjendelser, vi har fra Mænd, snart i Fortællingens og Romanens, snart i Afhandlingens Form, og som stadig voxer i Tal. Jeg vil kun nævne nogle enkelte: *Strindbergs* „Dygdens løn“ og i det hele taget Fortællingerne i „Giftas“, baade I. og II. Del, *Geijerstams* „Erik Grane“ og *Arne Garborgs* „Mannfolk“ — De vil selv kunne fortsætte Rækken. Disse Bekjendelser fortæller os det samme, som vi hørte forleden i Folketinget: Kjønndriften er uimodstaaelig, Mændene *maa* tilfredsstille den i en tidlig Alder; gifte sig kan eller vil de ikke, altsaa er de hjemfaldne til løse Forbindelser; saadan er nu deres Natur.

Vi kan nu sætte saa stort Spørgsmaalstegn, vi vil, ved dette Ord „Natur“, og vi kan trøste os saa godt, vi formaar med, at vi baade har hørt og læst Bekjendelser af ganske det modsatte Indhold, én Ting staar dog fast: en hel Tids Litteratur har ikke som sit Hovedindhold én bestemt Side af Livet, én bestemt Klage, ja, jeg fristes til at sige ét bestemt Skrig, uden at der findes noget tilsvarende i Virkeligheden. — Og det nytter ikke, at vi tier og trækker paa Skuldrene — det har vi længe nok gjort; og det nytter heller ikke, at vi opløfter et Klageraab over Tidens Usædelighed — den Kjendsgjerning lader sig vistnok hverken tie eller klage bort, at enten det er Mændenes virkelige Natur eller ej, saa rører der sig for Tiden et voldsomt Driftliv hos mange af dem, saa voldsomt og saa ustyrligt, at de uden videre Tanke for Følgerne kræver Kvinderne og hele Samfundsordenen omdannet, blot for at denne ene Drift kan blive tilfredsstillet.

Og for at faa en vis Ret til at iværksætte deres Revolution, paaberaaber de sig saa Kvindernes Natur og siger: Det er nødvendigt for Kvindernes Helbred og Aandskraft, at de opgiver deres Kyskhed; den er kun Tvang og Unatur.

Det er et vanskeligt Spørgsmaal, dette, hvad der er Kvindernes *egentlige* Natur. Menneskenatur er jo nemlig ikke noget, der bliver til en Gang for alle og saa er fuld færdigt, ude af Stand til at forandre og omdanne sig; Menneskenatur er jo tvertimod en meget levende Ting med Mulighed til at forme sig paa mangfoldige Maader og i høj Grad afhængig af Tid og Sted og mange andre Forhold. Hvad er nu Kvindernes egentlige Natur? Er det den, vi havde, da Menneskene først blev sig bevidst som Mennesker? Er det den, de vilde Folkeslags Kvinder endnu har? Eller er det den, de danske Kvinder havde for tusinde Aar siden? Ja, jeg stiller Spørgsmaalet hen til Besvarelse.

Nu indrømmer imidlertid alle de Mænd og de faa Kvinder, der har udtalt sig om Sagen, at Kulturkvindens Natur for Øjeblikket er mindre sanselig end Mandens, at hendes Drift i Reglen er underordnet Følelses- og Fornuft- og Pligthensyn, som f. E. Ægteskabet. Hvem indestaar os nu for, at det Standpunkt, som Udviklingen aabenbart har ført os til, at det er uholdbart, at den Natur, som er Frugten af Aarhundreders Opårgelse, at den virkelig er Unatur? Ja, Bevisbyrden paahviler de Mænd, der paastaardette. — Monikke dog Beviset vil falde dem lidt vanskeligt? Unaturen skader Legeme og Sjæl, siger de; naar Drifterne undertrykkes, bliver Mennesket defekt og fordummet. Er nu de højere Stænders ugifte Kvinder defekte og fordummede? Med defekt maa vi vel forstaa syg, lidende af en eller anden legemlig Mangel. At der er megen Sygelighed i den yngre Slægt, det ved vi alle; men er det vist, at den kommer af utilfredsstillet Kjønndrift? Er der ikke mange andre Aarsager, man kan tilskrive Sygeligheden, end netop denne ene? Og ser vi ikke det Fænomen, at de unge Mænd heller ikke er synderlig stærke, skjønt de tilfredsstiller deres Drift? Mon det ikke er lovlig naivt at føre al Sygeligheden tilbage til en eneste Aarsag i Steden for til mange forskellige, blandt andet til hele den Kjæde af Aarsager, som vi kan sammenfatte i den ene Betegnelse: vor Tids opslidende Liv? Og mon egentlig den almindelige Sundhedstilstand blandt Kvinderne vilde blive bedre, hvis alle de Kvinder, der nu lever kysk, stiftede løse Forbindelser? Mon der ikke derved vilde komme mere og værre Sygdom end nu? — Ja, jeg haaber, at Lægerne engang vil udtale sig om denne

Sag; *idetmindste* indtil da har vi Lov til at staa vantro overfor Paastanden om de ugifte Kvinders legemlige Forkrøbling.

Saa skulde de højere Stænders ugifte Kvinder tillige være „fordummede“. Viser virkelig Erfaringen dette? Staar de gifte Kvinder virkelig saa meget højere end de ugifte i Intelligens? Ja, jeg venter paa Svaret. —

Endvidere siger de Mænd, der ønsker Kvinderne anderledes, at „den virkelige Renhed ikke mindre end den blot tilsyneladende kan kjøbes for dyrt, naar den medfører tærende Savn og al Goldhedens og de kvalte Længslers Bornertthed“.

Er der nu saa mange „tærende Savn“ og saa mange „kvalte Længsler“ hos de ugifte Kvinder? Jeg kan ikke svare andet end: ja, det tror jeg; men jeg tror tillige, at de i Reglen er af en nogen anden Art, end Mændene rigtig ved. Der er ganske vist hos de fleste Kvinder en stærk Trang til at elske og blive elsket, en Længsel efter det og et Savn, naar det ikke sker. Men denne Trang og Længsel og Savn er, saa vidt jeg tror, mere sjælelig end legemlig, — jeg mener slet ikke, at der ikke ogsaa er en legemlig Trang, men den er sikkert hos de fleste det rent underordnede og hos mange noget ganske ubevidst. Men hvad der er de fleste helt bevidst, det er, at de gjerne vil eje et Menneske, som forstaar dem helt og som de forstaar, og som gjør det lettere for dem at leve Livet. Og drages de ved aandelig og sjælelig Sympathi til en Mand — for ikke at bruge saa gammeldags et Ord som Kjærlighed — saa ønsker de ogsaa at tilhøre ham, og saa er det naturligt for dem at tilhøre ham baade med Sjæl og Legeme. Men hvad der ikke er naturligt for dem, det er at tilhøre snart én Mand og snart en anden, at give Legemet hen uden samtidig at give noget mere. Jeg tror altsaa, at Kvindernes „tærende Savn“ „kvalte Længsler“ væsentlig er af sjælelig Art — den utilfredsstillede Modertrang er vel ogsaa nærmest en sjælelig Lidelse. Men til Bod for et sjæleligt Savn at byde os Tilfredsstillelsen af Kjønndriften i løse Forbindelser, det er at give Stene for Brød. Og vi behøver slet ikke at tage imod disse Stene, for der er andet Brød til end det ene, som man kalder Kjærlighed. Der er Arbejde. Jo mere Kvinderne opdrages til at arbejde for det daglige Brød og selv skabe sig et Hjem, og jo mere de kommer til at tage Del i det store Samfunds Liv, jo færre og svagere vil vistnok Længslerne og Savnene blive, jo mere vil de blive begrænset

til en forholdsvis kort Tid i Kvindernes Liv, — selv om de ikke dør. — Og saa den utilfredsstillede Moderdrift, Kvindens Trang til at nære og pleje og værne om. Der er noget, som Spinoza kalder Følelsernes Omdannelse. Skulde ikke en Kvindes Moderfølelse kunne omdannes til almindelig Menneskekjærlighed? Skulde den ikke kunne finde Tilfredsstillelse overfor andre Børn end dem, hun selv har født? Vi ser dog Exempler herpaa. Og mon der ikke, saa længe der er syge og ulykkelige og fattige til, skulde være Brug for de Følelser, som Moderkaldet særlig har udviklet hos Kvinden?

De maa ikke misforstaa mig, jeg underkjenner ikke Kjærlighedens Betydning; — jeg tror, at et livsvarigt Kjærlighedsforhold, et Ægteskab, er det lykkeligste og det sundeste, sjælelig og legemlig, baade for Mænd og Kvinder. Men jeg tror, der er andre Leveformer, som er lykkelige og sunde, end netop denne ene.

Jeg ved godt, at der er adskillige Kvinder i vore Dage, paa hvem det, jeg her har sagt, ikke passer, Kvinder hos hvem Driften er stærk og hensynsløs som hos Mændene, og for hvem den gjældende Samfundsmoral er utaalelig. Jeg tænker ikke herved paa de stakkels Kvinder, som vi er vant til med et haardt Navn at kalde „faldne“ — jeg taler her, som i hele min Fremstilling kun om den saakaldte „Kulturkvinde“, Mellekklassens eller, om man vil, „de høje Stænders“ Kvinder. Vi har nylig set en saadan Kvinde skildret i den lille svenske Fortælling „Pyrrhusejre“, og Silvia Bennet taler ogsaa om Kvinder, der gaar til Grunde af utilfredsstillet Drift. Men dette staar for os andre endnu som Undtagelsen, som det sørgelig abnorme, noget, vi nok kan have Forstaaelse af og Medlidenhed med, men som vi ikke kan indrette Livet efter.

Hvis Forholdene nu er saadan, som jeg har søgt at fremstille dem, hvis Sanseligheden kun er til Stede som et underordnet Moment i *Kvindernes nuværende Natur* — og det er vi alle enige om — og hvis hverken aandelig og legemlig Forkrøbling eller undergravende sanselige Længsler og Savn peger hen paa, at ubundent Kjønsliv er *Kvindernes egentlige Natur*, er der saa nogen Grund til for Kvindernes egen Skyld at fremkalde en Forandring i denne Tingenes Tilstand? Vilde en saadan Forandring gjøre Summen af Glæde større og Summen af Smerte mindre blandt Kvinderne? Jeg tror det ikke.

Er Mændene, som tilfredsstillere deres Drift, er de saa lykkelige? Læs *Schopenhauer*, der priser sig lykkelig i sin Alderdom over endelig at være bleven fri for Kjønndriften, som han kalder en Art Vanvid; læs *Strindberg*, der vrider sig i Fortvivlelse over Mandens sanselige Afhængighed af Kvinden, læs hans lille Fortælling „Mot betaling“, — og læs *Arne Garborg*; er det Lykke at vænnes saadan ved sig selv, som hans Mænd gjør? — Nej, det er det ganske vist ikke; baade Strindberg og Schopenhauer og Arne Garborg fortæller hver paa sin Vis om det Slaveliv, som den utsyrlige Kjønndrift fører til. Lykkedes Revolutioneringen af Kvindernes Sædelighedsbevidsthed, vilde Kvinderne sikkert i denne stærke Drift faa en Lidelse mere, ikke en mindre — det fortæller Mændene os selv. Men denne Lidelse vilde vist endda være ringe imod al den anden Smerte, der vilde følge med. Ensaadan Forandring som den omtalte kunde jo ikke foregaa med ét Slag, men lidt efter lidt; der vilde rimeligvis gaa Aarhundreder, inden den trængte igjennem. Og mon ikke Kvinderne i disse Aarhundreder vilde komme til at lide Kvaler, som de aldrig før havde kjendt? Mon ikke den Modbydelighed og Selvforagt, de vilde føle ved at tilhøre snart en og snart en anden, de Misgreb, de vilde begaa, idet de kom til at knytte sig nær til en eller anden af de Mænd, de efterhaanden tilhørte, og for hvem de kun var et Redskab, og den Sorg, der vilde møde dem i deres Forhold til Børnene, som de enten blev ene om at ernære og opdrage eller maatte afgive til Staten trods deres meget omtalte Moderkjærlighed, mon ikke alt dette vilde gjøre Verden til et Helvede for dem? — Og da Kvinderne i Størstedelen af den civiliserede Verden er i Fiertal, maa Spørgsmaalet om, hvorvidt Summen af Lykke vilde forøges, naar Kvinderne blev som Mænd, besvares med nej.

Vi kan nu kun spørge: Vilde Mændene blive lykkeligere, naar Kvinderne blev som de? Ja, Svaret maa blive forskjelligt efter vor forskjelligte Opfattelse af hvad Lykke er. Hvis den højeste Lykke virkelig er at tilfredsstille de legemlige Drifter og først og fremmest den, der er kaldet Livets „Centraldrift“, Kjønndriften, saa vilde det ganske vist være et Gode for Mændene uden Baand og Skranker, enten disse nu var Samfundsfordomme eller kvindelig Kyskhed eller Ægteskabsløfter, at kunne give sig hen til deres Drift. Men hvis det er sandt,

hvad mange af os mener, at de, der kjender baade sanselige og aandelige Glæder foretrækker de sidste, hvis aandelige Glæder skaber den højeste Lykke, saa vilde det være en stor Uret, vi gjorde imod Mændene, hvis vi for Øjeblikket fulgte deres Raad og blev som de — rent bortset fra, om vi kunde og burde bringe et saadant Offer.

Saa meget større Uret vilde det være, som der vist er meget, der taler for, at det ustyrlige Driftliv, som for Tiden er oppe hos mange af vore nordiske Mænd, ikke er ganske naturligt for dem, men frembragt paa kunstig Maade, bl. a. vel nok ved Paavirkning fra fransk Litteratur. Gjorde vi nu Bevægelsen med, lod Mændene drage os med ind i voldsom, ustyrlig Sanselighed, mon vi saa ikke forvandlede det, der muligvis kun er en flygtig Bevægelse, til noget, der satte faste Spor i Slægten? Hvad for en Slægt mon der da vilde fremstaa? Mon en, der var skikket til Livet, til Arbejdet for det daglige Brød og til Samfundsarbejdet? Og hvordan vilde Samfundet komme til at se ud, om Familien blev ophævet — og at dette maatte blive Følgen af Kjønndriftens ubundne Tilfredsstillelse kan vel ingen tvivle om. Mon ikke alt dette vilde være et bestemt Tilbageskridt i Kultur, en afgjort Formindskelse af Lykken i Verden? — Fra det Standpunkt, som de fleste Kvinder endnu indtager, svares der vistnok: jo, det vilde det være.

Men det er ikke Kvinder alene, som siger og mener dette. Imod den Lighedsfordring, der vil, at Kvinden skal blive Manden lig, staar der en anden, fremsat ikke af Kvinder alene, men ogsaa af Mænd, og den siger: Kjønndriften er hverken hos Manden eller hos Kvinden uimodstaaelig. Den kan og bør, som enhver anden Drift, staa under Fornuftens og Viljens Herredømme. Hidtil har Samfundsbevidstheden fordret dette af Kvinden og ikke af Manden; dette maa forandres, Manden maa blive som Kvinden. Og hvorfor maa han det? Ja, Svaret lyder forskjellig, men siger dog det samme. „Fordi Kjærligheden mellem én Mand og én Kvinde hidtil har ført Menneskehedens Bevægelse fremad“ siger Bjørnson;*) fordi, om vi slappede, i Steden for at skærpe Fordringerne, Kjærligheden maatte „afsvække, hvad vi dog har naaet af Karakter i stigende Sædelighedsfølelse og Ansvar for Slægten“. Fordi Sorgen

*) Norsk Dagblad 10 Nov. 1886 (Nr. 396).

ellers vilde blive „endnu langt større og meget mere vidtrækkende end nu“, siger Forfatteren til „Forholdet mellem Mand og Kvinde“. Kort sagt, der bruges samme Begrundelse af denne som af den anden Lighedsfordring: Menneskene vil blive lykkeligere, om den gjenneføres. Er dette nu sandsynligt? — Ja, lad os høre, hvordan de Forfattere, vi her har nævnt, nærmere forklarer os, hvorfor de mener, at Lykken i Verden vil forøges, om Mændene blev Kvinderne lig. De spørger os, om vi anser Dyrenes og de vildes Standpunkt for lykkeligt. Dyrene tilfredsstiller jo deres Drift blindt hen, og mange vilde Folkeslag staar paa omtrent samme Standpunkt, Mænd og Kvinder lever i Flæng med hinanden, det eneste Forhold imellem dem er det, som bestemmes af Øjeblikkets Lyst. Fra dette Standpunkt, de vilde Folks, er vi gaaet ud og har gennemløbet en lang Udvikling, indtil vi har naaet vort nuværende Stade, hvor Driften slet ikke er kvalt, men hvor den er bleven et Moment i den meget sammensatte Følelse, som vi kalder Kjærlighed. Nu er der den Kjendsgjerning, at mange iblandt os, især Mænd, i alt hvad der vedrører Kjønnsforholdet endnu staar de vildes Standpunkt nær, men er det en Grund for os andre til ogsaa at blive vilde? Søger vi ellers tilbage til Naturtilstanden? Betragter vi ellers Drifternes Herredømme over Følelser og Fornuft som noget ønskeligt? Gjør vi det ikke paa andre Omraader, hvorfor skal vi da gjøre det paa dette ene Sted? — Hvis vi virkelig tror paa, at der i Mennesket har fundet en Udvikling Sted fra en lavere til en højere Natur, og at Lykken er stegen med denne Udvikling, saa kan vi heller ikke tvivle om, hvad der vilde bringe mest Lykke: Tilbagevenden til Naturtilstanden eller fortsat Fremskridt i det Spor, mange af os allerede er inde paa. Men for at Slægten kan gaa frem i dette Spor, maa Mændene følge Kvinderne efter; thi paa dette Punkt er Kvinderne naaet videst.

De ved, at den, som stærkest har hævdet dette Krav til Mændene, er Bjørnson. De kjender alle „En Handske“ og „Det flager“, „En Handske“, der stiller det ideale Krav i al dets Skarphed og „Det flager“, der giver et Fingerpeg om Vejen til at læse at forstaa og opfylde dette Krav.

„Men,“ spørger man nu, „er det muligt for Mændene at opfylde den Lighedsfordring, som her stilles til dem? Strider det ikke mod deres Natur at kue Kjønslivet?“ Ja, denne Paa-

stand om, at det er en Nødvendighed for Manden ubudent og hensynsløst at tilfredsstille sin Drift, den er gjentagen saa ofte, at den for mange er bleven en Trossætning. Men den gjendrives ogsaa, skjønt ikke saa ofte, som den vistnok kunde og burde gjendrives. Vi hørte den blive gjendreven forleden i Folketinget, og en af Mændene i *Arne Garborgs* tit nævnte Bog — Niels Bugge — fortæller, til de andre Mænds store Forbavselse, at han har levet et rent Liv — ganske vist med alvorlig Kamp — men denne Kamp har gjort ham til Mand. — Der er altsaa Mænd, som siger os, at det nok er svært at tøjle Driften, men ikke umuligt, og disse Mænd taler af Erfaring lige saa vel som de andre. — Og der er meget, som for vor Tanke støtter netop disse Mænds Erfaring, — blot det, at der gives rene ugifte Mænd, er jo et Bevis paa, at Kyskhed er mulig. Og vi ser, at Manden paa mange andre Punkter har udviklet sig fra den vildes Standpunkt til Kulturmenneskets — hvorfor skulde han da blive i Vildhedstilstanden paa et eneste Omraade? Har ikke Kvinden gennemgaaet en lignende Udvikling som den, vi nu ønsker af Manden?

Umulig er en Forandring af Mandens nuværende Natur vistnok ikke.

Og naar vi tænker os den Tilstand, som vilde indtræde, hvis en saadan Forandring virkelig fandt Sted, hvis Flertallet af Mændene blev kyske og trofaste — naar vi tænker os et Samfund, hvor den sanselige Drift kun fandtes i Forbindelse med Kjærlighed, hvor Mænd og Kvinder levede i rene, lykkelige Ægteskaber og hjalp hinanden i Livets Arbejde, et Samfund, hvor Forførelse, Voldtægt, Prostitution og al den Elendighed, som følger dermed, næppe kjendtes uden af Navn, hvor der ingen stakkels hjemløse Børn var — tænker vi os dette, da siger vist de fleste af os: Det er Lykke.

At en saadan Tilstand næppe vil indtræde i sin Fuldkommenhed i en overskuelig Fremtid, er sikkert nok. Der vil længe, længe blive ved at være mange Mænd og Kvinder, som fører et ubudent Kjønsliv: men der er stor Forskjel paa, om et saadant Liv er Undtagelsen og fører en skjult, frygtsom Tilværelse, eller om det bliver den store Mængdes aabenbare, af Samfundsmoralen billigede Leveform. Det er dette, som tilstræbes. Jeg ved godt, at denne Stræben sker i Sædelighedens Navn, og jeg tror ogsaa, at adskillige af dem, som vil omdanne

vor Bevidsthed paa dette Omraade, er alvorlige Mennesker, som mener at virke for en god Sag.

Hvem der nu har Ret, disse, der vil Revolution, eller de andre, der vil Reform, det er det, vi her i Aften skulde prøve paa at faa lidt Klarhed over.

De har nu hørt min Mening om Sagen; nu længes jeg efter at høre Deres, efter at faa at vide, hvad De i dette Spørgsmaal mener er Sandhed og Løgn, og efter at lære at kjende den Vej, De vil slaa ind paa, for paa dette Omraade at naa det, vi alle er enige om at stræbe efter: Lykken.

Elisabeth Grundtvig.

Kvindesagen paa Rigsdagen.

Det har været en Skuffelse for os og sikkert for alle Kvindesagens Venner, at hverken Lovforslaget om Underholdsbidrag til de vægte Børn eller Lovforslaget om Tilsyn med Pleiebørn er blevet gennemført i den nu afsluttede Rigsdags-samling. Imidlertid er der efter Forlydende opnaaet Forstaaelse imellem Justitsministeren og det paagældende Folkethingsudvalg om Affattelsen af det førstnævnte Lovforslag. De Ændringer, Folkethinget har foretaget, ere i Virkeligheden ogsaa meget beskedne, saa at det vel nok tør antages, at Lovens Gjennemførelse i den næste Rigsdagssamling er sikkert. Men vi ville rigtignok ikke lægge Skjul paa, at det har forundret os, at en saa demokratisk Lov som denne ikke har hørt til dem, Folkethinget har været mest ivrig for at fremme.

Paa den anden Side er det os en Glæde at kunne udtale vor Tak og Paaskjønnelse til det høje Folkething for, at det for første Gang har vedtaget Grundsætningen om Kvindens kommunale Valgret. Ogsaa Indenrigsministerens Holdning overfor denne Sag har været ret imødekommende, saa at det tør antages, at en beskedne Reform paa dette Omraade ikke vil støde paa Modstand fra Regjeringens Side. Om saa det høje Lands-thing heri vil følge Ministeriet, er ganske vist mindre sikkert.

Efter den Stilling, Indenrigsministeren har indtaget til Sa-